

De iudiciis criminalibus.

Iudicium criminale est	Illud in quo criminalis causa vertitur, ut reus ad bonum publicum publica vindicta coerceatur.
Modus in iudicio criminali procedendi	Desumitur ex iudicio civili, quando in iure aliter cautum non reperitur.
Secundum Decretalium sanctiones	Iudicium criminale instituitur <i>accusatione, inquisitione, et denunciatione.</i>
Accusatio est	Delatio criminis ad competentem iudicem per libellum accusatorium ad publicam vindictam facta.
Libellus accusatorius continere debet	Nomen iudicis accusatoris, accusati qualitatem, locum et tempus sceleris, sive narrationem et causam non vero conclusionem, quia pro accusatore concludit lex, quae pro qualitate delicti decernit poenas.
Quoniam accusatio ad publicam vindictam simulque ad publicum bonum est instituta,	Omnes queunt accusationem proponere, nisi iure arceantur.
Iure Canonico accusationem non possunt proponere	Infames, criminosi et monachi vel clerici in causa sanguinis.
Inquisitio est	Investigatio criminis aut criminis, per iudicem, nullo accusatore ex officio facta.
Inquisitio generalissima est	Quando iudex in genere inquit an in provincia, dioecesi aut monasterio quaepiam committantur delicta punienda, vel abusus vigeant corrigendi.
Inquisitio generalis est	Quando iudex inquit de delicto, ut agnoscat, an, et quo tempore, quo modo et a quo perpetratum sit, dum nullus est ad certam personam respectus.
Inquisitio specialis est	Quando iudex, cognito delicto, de certa aliqua persona inquit, contra quam suspicio gravis praecessit aut diffamatio, aut alia sunt indicia gravia.
Inquisitio iudicialis instituitur ut agnoscat delictum, et specialis ut delinquens puniatur.	Quare prima debet regulariter praecedere et quousque durat, processus <i>est informativus</i> ; dum evadit offensivus ex parte fisci et defensivus ex parte rei cum ad secundam procedatur.

In omni crimine tum ex officio, tum ad alterius instantiam.

Quia necessaria securitas personarum in societate viventium hoc requirit, ne innocentes inquisitionibus graventur.

Quando frequens vox proborum hominum aliquem de determinato crimine rationabiliter suspectum reddit.

Non inducit infamiam, maxime cum de criminibus generatim et non de crimine in specie loquitur.

Quia sic agendo suo satisfacit pastoris muneri, quod Sacri Canones illi severe imponunt, et simul satisfacit officio iudicis cuius est delinquentes punire, et Ecclesiam a malis hominibus purgare.

Delatio criminis aut criminis ad superiorem sive iudicem, pro communi vel particulari bono.

Quando fit ad aliquod delictum generaliter impediendum.

Quando adversus certam personam dirigitur.

Quando ad removenda delicta instituitur.

Quando instituitur ad publicam vel privatam satisfactionem obtinendam.

Nisi facta monitione inter te et ipsum solum, necesse sit adhibere testes et dicere Ecclesiae, quo casu ipsa denunciatio evangelica fit canonica et iudicialis.

Ad impediendum delictum futurum vel ad reparandum delictum iam patratum.

Modo a Curiae notario in scripturam redigatur.

Hoc servari solet, quando denunciator id ad suam conscientiam exonerandam facit.

Denunciator debet subscribere et exhibere proba-

Iudex ordinarius inquirere potest

Iudex ordinarius non potest regulariter specialem inquisitionem instituere nisi praecesserit diffamatio;

Diffamatio tunc adesse censetur

Clamor malorum, qui ad decipiendum extare creditur

Inquisitionem generalem et tanto magis generalissimam, absque praecedenti diffamatione libere iudex instituere potest,

Denunciatio est

Denunciatio generalis est

Denunciatio specialis est

Denunciatio canonica est

Denunciatio civilis est

Simplex denunciatio evangelica aut fraterna aut charitativa ad definitionem et titulum denunciationis non pertinet,

Denunciatio iudicialis dirigitur

Denunciatio iudicialis fieri potest viva voce

Denunciatio fieri potest per libellum,

Sive denuntiatio

fiat viva voce, sive per libellum

tionis directorium, sive exponere delicti qualitatem, locum in quo patratum fuit, tempus, testes et alia quibus delictum probari queat.

Denunciator ab onere probandi ipso iure est exoneratus;

Quia in hoc praecipue differt denunciator ab accusatore.

Accusatio et denunciatio facile in inquisitionem reducitur.

Nam promotor sive advocatus fiscalis, tum ex accusatione, tum ex denunciatione, processum instruit, ad cuius perfectionem duo requiruntur: ut clare constet de delicto in genere et de delicto in specie, seu ut constet de delicto et auctore delicti, quorum alterum si deficiat, nulla potest emitti condemnatio.

Processus informativus, ut nomen significat,

Pro iudicis informatione conficitur ut agnoscat, an sit contra criminum procedendum vel non. Duo circa, coram iudice suoque notario, examinantur secreti testes et admittuntur ad testificandum etiam inhabiles, qui notiones opportunas exhibere possunt ad magis inquirendum.

Omnes testes post interrogationes super generalibus, interrogantur

Super fama inquisiti ex quo compertum fit iudici an necessaria diffamatio existat, vel non, ut possit decernere an procedendum sit ad ulteriora; si decernat procedendum esse ad ulteriora, interrogantur super generalibus et deinde super ipso crimine in genere et in specie.

Habita informatione pro sua et Curiae norma,

Si plena vel saltem semiplena exurgat probatio de delicto et auctore delicti, contra ipsum proceditur, postquam fuit reus constitutus; aliter processus circumducitur usque donec maiores probationes habeantur, nam summum foret nefas, per indicia vana et insufficientia, honorem et quietem cuiusquam turbare.

Primus contra delinquentem gradus est

Eius citatio verbalis ad comparendum personaliter ante iudicem.

Reus tenetur personaliter ad comparendum ante iudicem.

Nam ex regula generali reo in causa criminali non licet procuratorem adducere.

Citatio ad hoc ordinatur

Ut reus coram iudice examen sustineat, quod communiter a pragmaticis constitutum appellatur; potest autem constitutum ad plures dies prorogari, si

necesse sit, vel etiam secundo et tertio iterari ut reus diligentius axaminetur et veritas melius agnoscatur.

De nomine, familia, patria, aetate, statu, deinde circa specialia de factis, personis, circumstantiis delicti.

In constituto, reus a iudice cum promotore fiscali interrogatur primum circa generalia, scilicet:

Ita ut nunquam liceat interrogationes mendaces, deceptorias et sophisticas quae fraudem atque dolum continent, adhibere.

In instituendis et subordinandis interrogationibus, maxima est adhibenda solertia,

Mendacii redargui, et si in negativa persistat, potest illi opponi Curiae informatio, testium depositio et compositio.

Potest reus ex antecedentibus suis responsis

Comparatio testium singillatim facta cum ipso reo postquam constitutum subiecit.

Testium compositio est

Remedium extraordinarium ad veritatem detegendam, quod tunc potest adhiberi cum reus negat absolute factum et testes affirmant; quo casu testes iterum eodem modo examinandi sunt, ac si adhuc examinati non essent, et insuper reus ius habet testes interrogandi.

Testium compositio est

Ob difficultates ipsi intrinsecas, immo in praxi non observatur, cum in iure ad eundem effectum detur remedium ordinarium, scilicet testium repetitio quod fit in sequenti processu publico, offensivo et defensivo.

Raro et maxima cum circumspectione de extraordinario remedio compositionis testium utendum,

Fit litis contestatio, ex qua incipit processus offensivus et defensivus. Primo publicatur processus anterior pro informatione Curiae per appositum iudicis decretum, quo regulariter conceditur reo copia actorum et assignatur illi terminus intra quem debeat suas defensiones proponere. Fiscus sua proponit accusationum capitula, et reus suas defensiones.

Completo constituto inter fiseum et reum commissum crimen negantem

Nam testes cum fuerint examinati ipso absente reo et non citato, in iudicio formali fidem non faciunt nisi in fine constituti repetitioni testium reus renuciaverit, quod ex praxi ad evitandas expensas fieri solet cum clausula, salvo iure repetendi, etc. si ex aliqua causa fuerit utile aut necessarium.

Reus potest petere ut iterum solemniter et iudicialiter examinentur testes prius pro Curiae informatione examinati.

- Repetitio testium fieri debet de iure,
Si reus ius repetendi renuncia-
verit,
Ad ordinandam recte testium repetitionem
Sunt quidam casus in quibus repetitio non est necessaria scilicet:
Si post fisci probationes agnoscat reus se causa periclitari
Episcopus ad instar principis
Vicarius generalis non potest impertire gratiam de delictis
Recursus ad Episcopum pro gratia fit per libellum compositionis
Accepto libello, Episcopus
Si reus velit eventum sententiae experiri
Sententia absolutoria dicitur a tota causa
Sententia dicitur absolutoria ab observatione iudicii
Sententia condemnatoria
- Si reus ius *repetendi* non renuncia-
verit.
Tunc tantum fieri debet, cum ipse reus in vim clausulae, salvo *iure* repetendi, etc., repetitionem postulaverit.
Citandus est reus ad videndum mandari repeti, et ad danda sua interrogatoria, quatenus dare intendat; testium repetitio regulariter fieri debet coram iudice, testes eodem modo examinandi sunt, ac si prius examinati non essent, et reus citandus est ad videndum eos iurare.
Si reus condemnatus est in contumacia, aut delictum suum confessus est.
Extraordinarium habet remedium, recurrenti ad Episcopum pro gratia.
Gratiam de delictis ex iusta causa, et salvo iure tertii, impertire potest.
Absque speciali delegatione Episcopi.
In quo reus, quin expresse suum delictum, fateatur, si forte in aliquo simpliciter et ignoranter erraverit, ad evitandas expensas et redimendas vexationes, se iuste, et arbitrarie iudicis poenae submittit, ea conditione, ut ipse iudex processui finem, et fisco silentium imponat.
Secundum qualitatem delicti et delinquentis et aliis causis animum suum petitis poterit indulgere, et iustae poenae arbitrariae reum subiicere.
Elapsis omnibus defensionis terminis citatur ad audiendam sententiam.
Quando accusatus declaratur innocens.
Quando accusatus, vel ob vitiosum processum, vel ob insufficientes delicti probationes a iudicio liber dimittitur.
Ea est qua accusatus confessus in iure vel legi-

time convictus de crimine, poenis a iure statutis damnatur.

Melius est absolvere reum quam damnare innocentem. In dubiis

De iudiciis summaris.

- Iudicium, in quo omittuntur quaedam solemnitates pro iudicio ordinario a iure positivo praescriptae.
Quia in eo integer ordo iuris non servatur.
Quia celeriter negotium perficit.
Nisi per legem, aut statutum, aut consuetudinem firmatum sit ut in determinatis causis summarie procedatur.
Actoris petitio, rei citatio, legitimatio personarum, tempus congruum ad probandum actori, et ad se defendendum reo concessum, praestatio iuramenti de veritate dicenda, admissio positionum et articulorum, concessio termini, interrogatio partium, receptio confessionis, citatio simplex ad audiendam sententiam, et sententia prolata in scriptis.
Adhibere libellum formalem, neque litem proprie contestari; dilationes a iure integras servare, pluries citare, exceptiones admittere, publicare processum, concludere in causa, pronunciare super incidente vel emergente; servare ferias in honorem hominum inductas; sententiam pronunciare pro tribunali sedendo; appellare in scriptis vel cum causae expressione.
Iudicium evadit ordinarium et consequenter ex defectu solemnitatis necessariae sententia redditur nulla et invalida; et partes sibi debent hoc imputare cum, quae possunt sibi eligere viam summariam, versa vice ordinariam elegerunt cui propterea debent remanere subiectae.
Quia per hoc non potest dici viam ordinariam electam fuisse; et aliunde solemnitates quae in summa-
- Iudicium summarium potest definiri
Iudicium summarium dicitur extraordinarium
Iudicium summarium dicitur executivum
Omnes causae dicendae ordinariae sunt,
Formae substantiales in iudicio summario sunt:
In iudicio summario non est necesse
Si in iudicio summario omnes solemnitates iudicii ordinarii ex partium conventionione a iudice servantur,
Si nulla interveniente conven-

tione, sed tantum partibus non contradicentibus solemnitates iudicii ordinarii omnes, vel in parte fuerint per iudicem in summario observatae, est semper iudicium summarium observandum,

rio iudicio sunt inutiles, non debent illud vitare, quia utile per inutile non vitiatur. Verum data facultas convertendi iudicium summarium in ordinarium aptari non potest ad casum contrarium convertendi scilicet iudicium ordinarium in summarium: quia processus ordinarius est de iure publico, quod iudex et partes immutare non possunt.

Summarius procedendi modus potest habere locum,

Tum in civilibus tum in criminalibus.

Summarius procedendi modus potest habere locum in civilibus

Quando causa levis est, vel celerem expeditionem requirit.

Summarius modus procedendi in criminalibus.

Potest habere locum quando agitur de crimine notorio.

Ratio ob quam quaedam in civilibus omittuntur solemnitates ea est,

Quia causa est modica, vel urgens, quae discussionem non meretur, vel moram non patitur.

Ratio ob quam in criminalibus omittuntur quaedam solemnitates ea est,

Quia foret inutile solemnitates observare cum ex notorio de omnibus constat.

In civilibus et temporalibus

Plures sunt causae privilegiatae scilicet, *ab homine* vel *a iure*.

Causae privilegiatae *ab homine* sunt

Illae quae a Summo Pontifice delegantur cum clausula, *simpliciter et de plano sine strepitu et figura iudicii*; aut cum clausula: *sola facti veritate inspecta*, aut etiam cum clausula: *servata tantum aequitate praetoria*.

Summus Pontifex potest tantum in genere causas privilegiatas delegare,

Quia hic procedendi modus iuris communis correctionem continet, quam nemo facere potest, nisi ipse Pontifex.

Episcopus potest causas committere summarie agnoscendas et dietas clausulas in sua delegatione inserere,

Quando agitur de causa ab ipso iure summaria declarata, quia in hoc casu nulla est iuris communis correctio.

Causae privilegiatae ex iure Canonico sunt:

Causae de beneficiis ecclesiasticis, de decimis iure communi debitae; causae matrimoniales; causae usu-

rarum, monachorum et religiosorum, causae in iudicio summario incidentes vel emergentes; demum hospitalium et xenodochiorum causae.

Causae alimentorum, tributorum seu collectarum, pauperum et miserabilium personarum, mercedum et salariorum; causae executivae quae paratam habent executionem et causae leves et modici valoris.

Causae privilegiatae ex iure civili quae a Canonistis communiter probantur, sunt

In criminalibus potest habere locum. Hoc praecipue in criminibus notoriis contingit.

Iudicium summarium

In delictis levibus locum habere potest.

Iudicium summarium

Quae dolo et culpa lata carent, quae in re modica versantur et quae non afferunt gravem infamiam.

Delicta levia dicuntur

Ea quae sunt adeo gravia, publica et manifesta, ut nulla tergiversatione celari et excusari queant.

Crimina notoria dicuntur

In se plenam et indubitabilem probationem continet.

Notorium proprium dictum

Est evidentia rei in se ipsa, ut cum crimen committitur coram hominum multitudine.

Notorium facti

Est evidentia confessionis aut sententiae, ut cum reus in iudicio suum confessus est crimen aut de eo fuit per sententiam condemnatus, a qua non appellavit.

Notorium iuris

Est evidentia praesumptionis iuris et de iure, ut cum filius alicuius ille habetur, quem iustae nuptiae demonstrant.

Notorium praesumptionis

Quia in notoriis res evidenter loquitur pro se. Ita Innocentius III, Alexander III, Gregorius IX, et Eugenius II.

Quando crimen in genere notorium est, iudex ad illud compensandum summarie procedere potest

Ut in notorio facti crimen patratum sit palam, publice et populo vel communitate spectante; ut in notorio iuris confessio sit spontanea, vel sententia valida et irrevocabilis, et ut iudex ex actu confessionis authentico vel ex legitimo sententiae decreto evidenter rem perspectam habeat; ut in notorio praesumptionis adsit simul notorium iuris vel facti, et ut ex ipso facto ius expresse vehementem sive violentam praesumptionem deducat; demum ut constet non so-

Ad inducendam evidentiam de notorio, plura requiruntur, nimirum:

lum de notorietate criminis, sed etiam de eiusdem formalitate et malitia.

In iudicio summa-
rio non requiri-
tur

Accusatio vel denunciatio, neque libelli oblatio, neque litis contestatio, neque quandoque vera criminis probatio.

In iudicio summa-
rio requiritur ad
processum cita-
tio rei.

In processu reo exponitur factum pro quo citatur, et eius auditur defensio, et requiritur ad audiendam sententiam, quae licet libera sit a iuris solemnitatibus, promeritam poenam declarare debet a qua tamen appellatio non datur, quia haec pronuntiatio potius est iuris executio quam sententia.

Quandam habet
cum crimine no-
torio affinitatem.

Crimen in *flagranti* deprehensum.

Crimen in flagran-
ti duplici modo
contingere po-
test,

Quando reus criminis deprehenditur et statim ad iudicem defertur, et quando crimen committit coram ipso iudice pro tribunali sedente vel extra tribunal de delicto inquirente.

Si agitur de sum-
mario civili,

Iudex mandat ut infra ex. gr. decem diebus, summarie audiantur partes, testes habentur pro citatis et eorum depositiones recipiuntur in Curia, citata parte ad videndum eos iurare. Deinde testes praesentatos a partibus interrogat super substantia petitionis, vel super articulis propositis et eorum complet examen. Quo peracto, partes monet, ut infra breve tempus compareant coram se ad allegandum in iure et in facto quidquid sua interesse putaverint, et audiendam sententiam sive decretum. Tandem definitivum decretum emittit ad formam sententiae etiam circa iudicii expensas quarum taxationem, si opus sit, sibi reservat.

Si agitur de sum-
mario criminali
ob notorietatem
necessee est

Ante omnia probare et declarare notorietatem quam iudex probat se conferendo ad locum criminis, vel duos saltem in Curia examinando testes fidedignos, et declarat per primum decretum, mandando postea ad ulteriora procedi, vel in principio suae definitivae sententiae. Quae declaratio notorietatis, si deesset in decreto, vel in principio sententiae, ipsa sententia nulla dici potest, et contra superius observata ab ea daretur appellatio et quidem ad utrumque effectam. Necessee est deinde reum citare ad videndum proces-

sum et factum in eo contentum, et eum in sua defensione audire, qui, si exciperet, testes esse suos inimicos, vel notorietatem offuscaret, aut processus ordinarius foret instituendus, aut concedenda appellatio. Denique necessee est reum citare ad audiendam sententiam, quae cum probata fuerit, etiamsi reus ab ea appellet, executioni iuxta iura iam citata mandari potest quia ab ea appellatio non datur.

De iudiciis coram sacris Papae Congregationibus.

Veluti totidem Summi Pontificis Senatus et Vicariatus, qui a Cardinalibus praesertim compositi nomine Summi Pontificis, et in eodem tribunali negotia ecclesiastica sibi commissa cum potestate apostolica et ordinaria cognoscunt et definiunt.

Sacrae Congrega-
tiones sunt

Quia sententiae sunt Papae a quo non appellatur cum eas per sacrarum suarum Congregationum ministerium profert, et omnes quos respiciunt per orbem catholicos in utroque foro obligant, tamquam pontificiae decisiones in iis quae fuerunt singulis Congregationibus a Papa commissa, Benedictus XIV ait: voce Sacrarum Congregationum suas Sedes Apostolica *declarat* sententias.

Decisiones sive
sententiae a Sa-
cris Congrega-
tionibus proba-
tae nullam pro-
prie dictam ap-
pellationem re-
cipiunt

Primum locum obtinet S. Congregatio Eminentissimorum Cardinalium S. Concilii Tridentini Interpretum.

Inter Sacras Con-
gregationes quae
de negotiis con-
tentiosis cogno-
scunt,
Congregatio Tri-
dentini Concilii

Ad eum finem primum fuit instituta, ut observantiam et executionem decretorum Concilii Tridentini curaret ac postea ut etiam authentica eadem decreta posset, consulto Pontifice, interpretari.

Ad S. Concilii Tridentini Congregationem referuntur omnia negotia quae directe ad Tridentini disciplinam spectant, et indirecte ad ius praecedens ab ipso Tridentino conservatum vel confirmatum, modo speciali Pontificis voluntate ab ea substracta non sint, et alteri congregationi concessa.

Quoniam Conci-
lium Tridenti-
num ius recens
constituit, ac de-
terminat ius
praecedens fuis-
se correctum vel
confirmatum aut
conservatum,

Suprema Ecclesiae universalis Curia, quae in di-

S. Congregatio Tri-